

odlikuje od sviju suvremenih družina za proizvodnju I potrošnju a to je: zadruga proizvodi sama sve za svoje potrebe. Ono što zadruga nabavlja kupovinom sa strane, to je tako neznatno, da nije vredno ni govoriti o tome. Obično zadruga kupuje: so, gvozdene alate, nešto posuđa i to je gotovo sve. Ova sposobnost zadruga da nabavlja sama sve što joj treba za život dolazi od samog patrijarhalnog života naroda. Potrebe su sviju članova male i mogu se namiriti domaćom proizvodnjom. Podela rada u suvremenom značaju, gde jedan čovek proizvodi samo jedan proizvod, a sve ostale dobija u razmenu kupovinom i prodajom, u prvobitnom društvu nepostoji. Zadruga proizvodi sve sama: ranu, odelo, obuhu, postelju, alate, kuću - sve. Po svome stroju porodična zadruga ne bi bila kadra da proizvede sve namirnice u razvijenom ljudskom društvu, i to je jedan uzrok što ona propada sa razvitkom civilizacije. Ali je značajno, što u današnjem društvu(II), svi najveći mislioci o društvu smatraju kao ekonomski ideal takvog društva(12), gde bi svaki član radio različite poslove naizmence, koji odgovaraju njegovim prirodnim sklonostima i sposobnostima, a nebi bio prikovan za jedan posao kao suvremeni evropski radnik; osim toga: da svaki(13) član društva uzajamnom obvezom sviju članova dobija namirnice, i da ne mora prometati kupovinom i prodajom iz 99-te ruke ono što može dobiti iz prve. Jednom reči: suvremeni ekonomski ideal veoma je blizak u načelu onom ekonomskom stroju, koji postoji u zadruzi. Ovu stranu zadruga valja da proučimo; no mi ćemo najpre da vidi mo još neke patrijarhalne ustanove, koje u neku ruku dopunjuju zadrugu a to su: mobe, pozajmice i spregovi.

Sve su ove ustanove poznate srpskim čitaocima, zato ćemo samo da ih spomenemo. Kad nastupe poljski radovi u veliko, često pojedine zadruga nisu kadre na vreme da svrše svoje poslove. Tada ona pozivlje članove iz drugih zadruga u pomoh. To je onda moba. To je rad bez ikakve naknade, samo domahin u koga je moba, rani je i poji za vreme rada. Moba je najjači dokaz, da pojedine porodice osećaju svoju uzajamnost u nuždi. Svaki koji ide na mobu uveren je da će se i njemu tako isto ihi ako mu zatreba. Pozajmica je rad na zajam. To se obično pogađaju na koji će se način vratiti rad. Nekome treba od jedared više radnika, pa pozajmljuje od više njih na jedared radnika, a vraća im za duže vreme; neki put opet biva obrnuto. Računa se obično jedan radnik za jednog radnika za isto vreme; često se pozajmljuje radnik zajedan posao a vraća se za drugi, N.Pr. kopač za kosača; ili za neki lakši posao 2 radnika za jednog N.pr. 2 berača za jednog kopača u vinogradu i T.d. a nekad se mesto radnika traži stoka u pomoć. Spreg - to je pomaganje stokom u vreme oranja. Koji nema dovoljno stoke da uzore svoju zemlju on sastavlja svoju stoku sa drugim